

NUMERICAL WORLD: TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL IN THE DIGITAL AGE

Tursunboy Samadov

Independent researcher

Namangan State University

Uzbekistan, Namangan

ABOUT ARTICLE

Key words: Digital society, digitization, platform economy, big data, digital inequality, human, human capital, education, digital transformation of education, informatics, ICT, digital (computational) competence.

Received: 20.05.25

Accepted: 22.05.25

Published: 24.05.25

Abstract: The article focuses on the interconnection and interaction of socio-cultural and informational processes, issues related to changing communicative spaces, and the assessment of new risks and threats in the development of human capital due to the formation of the information society. The study explores the characteristics of human capital in the information society. Special attention is given to the role and place of human capital in the modern informational society. The process of informatization of society contributes to the development of new goals, directions, and priorities, as well as other forms of social relations, interaction, and communication tools, which help to complicate the modern social space.

RAQAMLI DUNYODA INSON KAPITALINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Tursunboy Samadov

mustaqil tadqiqotchi

Namangan davlat universiteti

O'zbekiston, Namangan

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: raqamli jamiyat, raqamlashtirish, platformalashtirish, katta ma'lumotlar, raqamli tengsizlik, inson, inson kapitali, ta'lim, ta'limning raqamli transformatsiyasi, informatika, AKT, raqamli (hisoblash) kompetentsiyasi.

Annotatsiya: Ijtimoiy-madaniy va axborot jarayonlarining o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'siriga, kommunikativ makonni o'zgartirish muammolariga, axborot jamiyatini shakllantirish jarayonlari tufayli inson kapitalini rivojlantirishda yangi xavf va tahdidlarni baholashga e'tibor qaratilgan. Maqolada axborot jamiyatida inson

kapitalining xususiyatlari o'rganiladi. Zamonaviy axborotlashgan jamiyatda inson kapitalining o'rnini va rolini aniqlashga e'tibor qaratilmoqda. Jamiyatni axborotlashtirish jarayoni yangi maqsadlar, rivojlanish yo'nalishlari va ustuvorliklarini, ijtimoiy munosabatlarning boshqa shakllarini, o'zaro ta'sir va aloqaning boshqa vositalarini taklif qilib, zamonaviy ijtimoiy makonning murakkablashishiga yordam beradi.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ЦИФРОВОМ МИРЕ

Турсунбой Самадов

Самостоятельный исследователь

Наманганского государственного университета

Узбекистан, Наманган

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: цифровое общество, цифровизация, платформенная экономика, большие данные, цифровое неравенство, человек, человеческий капитал, образование, цифровая трансформация образования, информатика, ИКТ, цифровая (вычислительная) компетентность.

Аннотация: В статье уделяется внимание взаимосвязи и взаимодействию социально-культурных и информационных процессов, вопросам изменения коммуникативного пространства, а также оценке новых рисков и угроз в развитии человеческого капитала в связи с формированием информационного общества. Исследование изучает особенности человеческого капитала в информационном обществе. Особое внимание уделяется роли и месту человеческого капитала в современном информационном обществе. Процесс информатизации общества способствует развитию новых целей, направлений и приоритетов развития, а также взаимодействию и связям, что способствует усложнению современного социального пространства.

Kirish (Introduction). O'zgaruvchan jamiyat va axborot rolining o'zgarishi sharoitida asosiy ijtimoiy institutlarning tubdan o'zgarishi, asosiy funktsiyalardagi mazmunli va tarkibiy o'zgarishlar, shuningdek, shaxsning ijtimoiy moslashuvining yangi mexanizmlarini izlash bilan birga keladi. hayot sharoitlari. Shu bilan birga, zamonaviy hayotni qo'llab-quvvatlash tizimining vaziyat o'zgarishlariga eng kam sezgir bo'lgan va uzoq muddatli maqsadlar sifatida harakat qiladigan elementlariga qiziqish ortib bormoqda. Aynan ular jamiyatning ijtimoiy tuzilishining ma'lum bir barqarorligini va ijtimoiy munosabatlar tizimidagi muvozanatni ta'minlaydi, bu transformatsiya jarayonlari vektorini aniqlashda ayniqsa muhimdir. Rossiyaning ijtimoiy

modernizatsiyasi inson kapitalining sifati va axborot jamiyati oldida turgan muammolarni hal qilish imkoniyatlari haqidagi savolga javob berishni talab qiladi.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi jamiyat hayotining iqtisodiy va ijtimoiy tomonlarini tubdan o'zgartirdi. Ko'pgina olimlar va amaliyotchilar bugungi kunda hayotiy faoliyat insonda bir vaqtning o'zida jamiyat hayotiyligini belgilaydigan ma'lumotlarga ega bo'lgandagina sodir bo'ladigan jarayon degan xulosaga kelishdi.

Axborotlashtirish - bu inson faoliyatining turli sohalariga: iqtisodiyot, madaniyat, siyosat, kundalik hayotga ta'sir qiluvchi murakkab va noaniq jarayon. Boshqacha aytganda, axborotlashtirish jarayon sifatida inson ijtimoiy hayotining barcha sohalarini axborot resurslari va yangi texnologiyalar bilan to'ldiradi. Axborotlashtirish nafaqat jamiyatga ulkan ta'sir ko'rsatadi, ekologik vaziyatni yomonlashtiradi, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni tezlashtiradi, balki o'z-o'zidan ijtimoiy dinamika jarayonini ham ifodalaydi. Inson taraqqiyoti bilim, texnologiya va innovatsiyalarga ochiq kirish bilan mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Ilmiy adabiyotlarda "axborot madaniyati" tushunchasiga berilgan ta'riflar tahlili turli mualliflar so'zlarining turlicha konsyepsiyasini ilgari surishlarini ko'rsatadi. Ulardan ba'zilar buni axborot maydonida erkin bo'lishga va uning shakllanishida ishtirok etishga imkon beradigan bilim darajasi[1. C.67-68.]; jamiyatni axborotlashtirish jarayoniga imkon beruvchi, axborotlashgan jamiyatda zarur bo'lgan, shaxsning xususiyatlari yoki xislatlari[2], madaniy qadriyatlar bilan taqozo etilgan aksiologik xarakterdagi axborot faoliyati[3. – C.12-39.] deya ta'kidlashadi. Boshqalari esa uni yangi aloqa va fikrlash turi[4], yoki mantiqiy fikrlashning rivojlanish darajasi, elektron madaniyatni tahlil qilish va sintez qilish qobiliyati[5. – C.120-124] sifatida tushunadilar.

"Axborotlashgan jamiyat" iborasini ilk bor yapon olimi Yu.Xayashi va bir necha yapon tashkilotlaridagi mutaxassislar qo'llagan, – deb yozadi olim. – Axborotlashgan jamiyat haqidagi tushunchalarni yana Y. Masuda kengaytirib, postindustrial jamiyat nazariyasi haqidagi falsafiy konsepsiyasida axborot ijtimoiy hayotning barcha sohalarida peshqadamlik qilishini va jamiyatning texnologik taraqqiyoti davrida hukm suradigan "axborot xokimiyati" vujudga kelishini asoslab beradi. Aslida "axborot hokimiyati" sanoatlashgan jamiyatda davlat boshqaruvining amaldagi uchta hokimiyatiga nisbatan norasmiy tarzda "to'rtinchi hokimiyat" izdoshidir. Y.Masuda insoniyat tamadduni rivojlanishini an'anaviy, sanoatlashgan va axborotlashgan (postsanoatlashgan) jamiyatga bo'lib, unda axborotlashgan jamiyatning 10 ta atributi: "Xizmatlar sohasi (uyushtirish va boshqarish, informatika va telekommunikatsiyalar)", "Yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish (shaxsiy va madaniy ehtiyojlarni qondirish)", "Ziyolilar, texniklar va olimlar rolining o'sishi", "Bilimlar (amaliy va nazariy)", "Ilmtalab,

axborot talab, innovatsion sohalar”, “Axborot”, “Qonun chiqaruvchi, ijroiya, sud hokimiyati, axborot hokimiyati, bilim hokimiyati”, “Ma’lumot, kasb malakasi, bilimdonlik”, “Axborotlashgan pedagogika, innovatsion texnologiyalar, shu jumladan, yangi axborot texnologiyalari”, “Umumiy madaniyat, kasb madaniyati, axborot madaniyati” mavjudligiga ajratgan”[5. – B. 51 – 52.].

O‘zgarishlar insonning axborot olamidagi o‘rniga bevosita ta’sir qiladi. Inson jamiyatning axborot va texnik xususiyatlari vektoriga muvofiq o‘zgaradi. Biroq, bu ishlab chiqarish va iste'molning yangi shartlarini passiv qabul qilish emas. shaxs axborot va texnik xususiyatlardan ancha uzoq bo‘lgan axborot haqiqatining sub’ekti sifatida harakat qiladi. Kundalik hayotning axborotlashuvi va inson mavjudligining yangi axborot maydonining paydo bo‘lishi inson hayoti dunyosida iz qoldirmasdan o‘tmaydi. Elektron makonda shaxsning xulq-atvor standartlari va qiymat yo‘nalishlari o‘zgaradi.

Axborotlashgan jamiyat nazariyasining yirik vakillaridan biri sotsiolog Manuel Kastells birinchilardan bo‘lib axborotlashgan jamiyatda tarmoqlarning ahamiyati masalasini ko‘tarib chiqdi. Uning “axborot jamiyati” (information society) bilan “axborotlashgan jamiyat” (informational society) konsepsiyalari orasida sezilarli farq borligi haqidagi fikrlari muhim. Agar birinchi holda axborotning jamiyatdagi hal qiluvchi roli ta’kidlangan bo‘lsa, yangidan paydo bo‘layotgan “axborotlashgan jamiyat” shunday qurilmoqdaki, unda “axborotni yaratish, qayta ishlash va uzatish mehnat samaradorligi va kuch-qudratning asosiy manbaiga aylanadi”[7. – C. 26.].

Sanoat ishlab chiqarishining, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotning tobora murakkablashishi, inson faoliyatining barcha sohalaridagi jarayonlar dinamikasining o‘zgarishi, bir tomondan, bilimga bo‘lgan ehtiyojning ortishiga olib keldi, ikkinchidan, bu ehtiyojlarni qondirishning yangi vositalari va usullarini yaratish.

I.Z.Abdullayev o‘zining “Axborotlashgan jamiyat va globallashuv: neoliberal konsepsiyaning tanqidi” nomli monografiyasida insoniyat taraqqiyotining bosqichlarini davrlashtirish doirasida axborot jamiyatining shakllanishi jarayonlarini o‘rgangan.[7.] Uning milliy makonda axborot almashinuv jarayonini o‘ziga hos kechishi borasidagi fikrlari ham ahamiyatlidir.

Axborot sanoati rivojlanishining ma’lum bir bosqichiga yetib, "axborot jamiyati" deb ataladigan narsa tug‘iladi. Infratuzilmaviy rivojlanish axborot iqtisodiyoti, axborot tipidagi iqtisodiyot va uning eng yuqori ko‘rinishi – bilimlar iqtisodiyotining shakllanishi asosida yotadi[9. – C. 47-52.]. Yagona mexanizm – milliy chegaralarga ega bo‘lmagan odamlarning axborot hamjamiyatini shakllantirmoqda. Axborot jamiyatini shakllantirishning asosini eng

yangi axborot, telekommunikatsiya va kommunikatsiya texnologiyalari tashkil etadi[10]. Aynan yangi texnologiyalar global axborot tarmoqlarining tez tarqalishiga olib keldi, xalqaro axborot almashinuvi uchun prinsipial yangi imkoniyatlar ochdi.

Axborotlashgan jamiyat tushunchasi dastlab amerika sosiologi Daniyel Bell (1919-2011) ning axborot texnologiyalari rivojlanishi tarixiga bag'ishlangan tadqiqotida[11] chuqur tahlil qilingan bo'lib, ushbu tadqiqot yakunida Bell axborotlashgan jamiyat konsepsiyasini ilgari suradi. Uning konsepsiyasiga ko'ra, axborotlashgan jamiyat quyidagicha xususiyatlarga ega;

- informatsion-texnik – bu texnikaviy zahiralar bo'lib, uni jamiyat ishlab chiqaradi va foydalanadi;

- ijtimoiy-informasion bu jamiyat tomonidan axborot texnologiyalaridan foydalanishidir.

- ijtimoiy-texnik – ijtimoiy-antropologik xususiyatlarni qamrab oladi. Shuni alohida qayd etish joizki, jamiyatning axborotlashishi ijtimoiy hayotga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Bunga avvalo, ommaviy axborot vositalari, uyali telefon va internet tarmog'i rivojlanishi natijasida shakllangan yangi sosial muammolarni kiritish mumkin.

Falsafa fanlari nomzodi M.Yoqubova "Ijtimoiy taraqqiyot va madaniyatning axborotlashuvi" kitobida "Axborotlashgan jamiyatda axborotga ommaviy ravishda erkin va bimalol egalik imkoniyati mavjud, uning mohiyati sifatida kompyuter texnologiyasini ijtimoiy-iqtisodiy sohaning turli jihatlarida joriy etishgina emas, balki butun mashinalashtirilgan axborotlashuv texnologiyalarini shakllantirish, ularni ommaviy ravishda ijtimoiy organizmga payvandlash va faoliyatning yangi turlarini paydo qilish maqsadida ulardan foydalanish hisoblanadi"[12. – B.9.], deb yozadi. Ko'rinadiki u diqqatini axborotlashgan jamiyat paydo qiladigan imkoniyatlarga qaratgan.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Axborotlashtirish - bu murakkab va noaniq jarayon bo'lib, u inson faoliyatining turli sohalariga taalluqlidir: iqtisodiyot, madaniyat, siyosat, kundalik hayot. Axborotlashtirish jarayon sifatida inson ijtimoiy hayotining barcha sohalarini bilim va yangi texnologiyalar bilan to'ldiradi. Axborotlashtirish jamiyatga ulkan ta'sir ko'rsatadi, ekologik vaziyatni yomonlashtiradi, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni tezlashtiradi va ijtimoiy dinamika jarayonini ifodalaydi.

Axborot jamiyatining asosiy xususiyatlari:

- jamiyat tomonidan axborotning inson faoliyatining boshqa mahsulotlariga nisbatan ustuvorligini anglash.
- inson faoliyatining barcha sohalarining (iqtisodiy, ishlab chiqarish, siyosiy, ma'rifiy, ilmiy, ijodiy, madaniy va boshqalar) fundamental asosini axborot tashkil etadi.
- axborot zamonaviy inson faoliyatining mahsulidir.

- sof shakldagi ma'lumotlar sotib olish va sotish predmeti hisoblanadi.
- aholining barcha qatlamlari uchun axborotdan foydalanishda teng imkoniyatlar.
- axborot jamiyati, axborot xavfsizligi. - intellektual mulkni himoya qilish.
- asosida davlat va davlatlarning barcha tuzilmalarining bir-biri bilan o'zaro hamkorligi.
- davlat va jamoat tashkilotlari tomonidan axborot jamiyatini boshqarish[13].

Kompyuter texnologiyalari va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi turli xil axborotlardan foydalanishga asoslangan va axborot jamiyati deb ataladigan jamiyatni rivojlantirish istagi bo'lib xizmat qildi.

Axborotlashtirishning keng ko'lamli ijtimoiy jarayon sifatidagi o'ziga xos xususiyati shundaki, u nafaqat o'zaro bog'liq o'zgarishlar majmuini, balki jamiyatdagi o'zgarishlarning darajalari, "to'liqlari" ni ham o'z ichiga oladi. Bu nafaqat ma'lum bir axborot hodisalarini joriy etish va moslashtirish, balki butun jamiyat yoki alohida ijtimoiy elementlarning rivojlanishning yangi bosqichiga sifat jihatidan yangi o'tishidir[14].

"Industrial jamiyat"dan "axborot jamiyati"ga o'tish davrida ishlab chiqarish usullari, odamlarning dunyoqarashi, turmush tarzida o'zgarishlar ro'y bermoqda. Axborot texnologiyalari millionlab odamlarning kundalik hayotini tubdan o'zgartirmoqda.

Axborot jamiyatida ham shaxslar, ham guruhlarining faoliyati ularning xabardorligi va mavjud ma'lumotlarni samarali to'plash, saqlash va undan foydalanish qobiliyatiga tobora ko'proq bog'liq. Buning uchun maxsus texnik vositalardan foydalanmasdan, ba'zan odamning kuchidan tashqarida bo'lgan katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash kerak.

Axborot jamiyatida nafaqat ishlab chiqarish, balki butun turmush tarzi, qadriyatlar tizimi, madaniy hordiq chiqarishning moddiy qadriyatlarga nisbatan ahamiyati oshadi. Industrial jamiyat bilan taqqoslaganda, axborot jamiyatida aql va bilim ishlab chiqarish vositasi va mahsulotiga aylanadi, bu esa, o'z navbatida, aqliy mehnat ulushining oshishiga olib keldi. Insondan ijodkorlik qobiliyati talab qilinadi, bilimga talab ortadi

Raqamli dunyo formatidan tashqariga chiqadigan barcha psixologik fenomenologiya (kiberbulling, tarmoq flesh-moblari, onlayn tajovuzkor xatti-harakatlar, bezorilik yoki aksincha, qo'llab-quvvatlash) va nafaqat psixologik (ish qidirish, intervyular, masofaviy ish va uchrashuvlar va boshqalar) bizga imkon beradi. Internet makonini inson qadri fenomeni - yangi muhitda mavjud bo'lish yo'llarini ochib beradigan raqamli dunyo deb atashadi. Bu dunyo bugungi kunda zamonaviy inson hayotining bir qismiga aylandi, bizning kundalik hayotimiz haqiqatiga aylandi[15].

Raqamli madaniyat nazariyasini ishlab chiqish raqamli transformatsiyaning iqtisodiyot va jamiyatdagi oqibatlarini va amaliyotini baholash va bashorat qilish uchun zarur. Uning

muvaffaqiyati, birinchi navbatda, odamlarning o'zaro munosabatlari va texnologiyani faollashtiruvchi sifatida ishlatadigan yangi biznes modellari bilan bog'liq.

Tabiiyki, raqamli madaniyat nazariyasi shaxslar va jamoalarning raqamli texnologiyalarga moslashish chegaralarini aniqlash, unga nafaqat sifat, balki miqdoriy baholashni taklif qilish bo'yicha murakkab savollarga javob izlashni ham o'z ichiga oladi. Jamiyatda raqamlashtirishning keng miqyosda qo'llanilishi bilan madaniyatning sifat jihatidan yangi shakllari va turli xil tarmoq effektlari yaratiladi: forumlar, chatlar, flesh-moblar, bezorilik, trolling, kiberfiribgarlik va boshqalar. Va bularning barchasi doimiy o'sish va o'zgarishlarning ulkan tezligi bilan tavsiflanadi. Taxmin qilish mumkinki, raqamli madaniyat - bu yaratilish va yo'q qilish bilan birga keladigan yangilik.

Raqamli jamiyat tushunchalari mamlakatdagi ijtimoiy jarayonlarni o'rganish uchun tahliliy vosita sifatida qo'llanilishini ko'rsatdi. Nazariy model raqamlashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish va kengaytirish darajasini namoyish etdi va ularni yanada rivojlantirish istiqbollari baholash imkonini berdi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati inson kapitalini rivojlantirishda - iqtisodiyot va jamiyat hayotini raqamlashtirish masalalarini hal qiluvchi strategiya va tadbirlarni ishlab chiqishda aniqlangan qonuniyatlardan foydalanish imkoniyatidan iborat. Raqamli jamiyatni tushunishni chuqurlashtirish uchun kelajakdagi tadqiqotlarda raqamlashtirishning hayot strategiyalariga ta'siri, raqamli ekotizimlar o'rtasidagi harakatchanlikdagi to'siqlar, jamiyatni algoritmik boshqarishdan foydalanishning maqbul chegaralari va uslubiy vositalarni ishlab chiqish kabi masalalarga e'tibor qaratish lozim.

Inson taraqqiyoti birinchi navbatda bilim, texnologiya va innovatsiyalardan foydalanishni talab qiladi. Ushbu e'tiqodga asoslanib, hozirgi vaqtda qashshoqlikni o'lchash tushunchasi mavjud - "axborot qashshoqligi". Ushbu kontsepsiya aholining ijtimoiy tabaqalanishining yangi tamoyil - zamonaviy texnologiyalardan foydalanish tamoyiliga nisbatan o'sishini aks ettiradi, bunda aholining faqat bir qismi yangi texnologiyalar va axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi va bu ustunlikni amalga oshira oladi.

Inson kapitalining mazmuni va shunga mos ravishda kontseptual talqini tarixiy vaqt, ijtimoiy-madaniy makon va ushbu masala bilan shug'ullanadigan odamlarning ilmiy faoliyati sohasiga qarab ko'p qirrali va ko'p qirrali. Inson kapitalining mavjud ko'plab g'oyalari va ta'riflari ham u yoki bu mafkuraviy va siyosiy tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. P.A metodologiyasiga asoslangan eng umumiy shaklda. Sorokinning ta'kidlashicha, inson kapitali inson resurslari miqdori va sifatining ajralmas birligi sifatida tushuniladi, "odamlarga fan, texnologiya, iqtisodiyot, siyosatning yirik tizimlarida oqilona fikrlovchi, haqiqatning g'ayritabiiy

yaratuvchisi bo'lish qobiliyatini beradi. Inson kapitali uning barcha tarkibiy qismlarining uzviy birligi, o'zaro rivojlanishi va bir-birini to'ldiruvchisi sifatida tushuniladi.

Hozirgi vaqtda tadqiqotchilarning e'tibori inson kapitalining asosiy komponenti - ta'lim, kompetentsiya darajasi, shaxsning o'quv jarayonida olgan bilim, ko'nikma va ko'nikmalarini samarali amalga oshirishga tayyorligi va doimiy ravishda innovatsiyalar kiritish qobiliyatiga qaratilgan bo'lib, o'zgaruvchan ijtimoiy muhit tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hozirgi bosqichda axborot alohida ontologik maqomga ega bo'lib, butun ijtimoiy munosabatlar tizimining mohiyati va mazmunini oldindan belgilab beradi, inson kapitali rivojlanishining ham konstruktiv, ham buzg'unchi tendentsiyalarini belgilovchi asosiy omilga aylanadi.

Axborot-kommunikatsiya jarayonlari hozirgi vaqtda bir jamiyat miqyosida axborot va bilimlarni oddiy takror ishlab chiqarish bilan cheklanib qolmay, balki global xarakterga ega bo'lmoqda. Yangi axborot sharoitlarida, jamiyat hayotiy faoliyati shakllarida innovatsion shakl va ta'sir mexanizmlari yaratilib, modifikatsiya qilinmoqda (siyosat, iqtisod, madaniyat). Axborot almashish tezligi, ko'lami va har bir shaxsning kerakli ma'lumotlarni olish qobiliyatining o'ziga xos xususiyatlari. Bundan tashqari, inson kapitalini rivojlantirish uchun asos bo'lgan yangi bilimlarni shakllantirish usullari va shakllari o'zgartirilmoqda. Shu bilan birga, har qanday texnologik o'zgarishlar insondan adekvat munosabatni talab qiladi va texnologiya doimo yangi ijtimoiy-madaniy tarkibni keltirib chiqaradi; Shu munosabat bilan inson kapitalining axborot konsepsiyasini shakllantirish zarurati dolzarb bo'lib bormoqda. Axborot hajmining to'planishi sub'ekt tomonidan ularning semantik talqiniga talablarni oshiradi.

Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlash sharoitida inson kapitalining rivojlanish vektorini aniqlashda inson kapitali uchun odamlarning ilmiy va innovatsion faoliyatidan kelib chiqadigan yashirin va kechiktirilgan xavflarni hisobga olish kerak. Shunday qilib, C. Perrou tomonidan asoslab berilgan "oddiy baxtsiz hodisalar" ta'siri murakkab texnologik tizimlarning odamlarga ikki tomonlama ta'sirini ochib beradi, bu esa kechiktirilgan xavflar ko'rinishida namoyon bo'ladi[16]. Jamoatchilik ongi va hissiyotlariga ta'sir etuvchi axborot va kommunikatsiya oqimlari na axloqiy, na madaniy chegaralar bilan cheklanmaydi.

Shu munosabat bilan yangi axborot-kommunikatsiya sharoitida inson kapitalini rivojlantirish uchun yuqori kommunikativ madaniyatni shakllantirishning eng muhim muammosini hal qilish alohida ahamiyatga ega. Bu insonning kommunikativ faoliyati va ijtimoiy institutlarning ma'nolari, me'yorlari, qadriyatlari, munosabatlari va natijalari tizimidir. Har qanday tizimni tarkibiy jihatdan birlashtirgan axborot aloqalari, ayniqsa, ommaviy madaniyatga intensiv ravishda integratsiyalashgan. Uning tarqalishi ob'ektiv tarixiy jarayon bo'lib, uni aniq baholar bilan to'xtatib bo'lmaydi, lekin uni nafaqat moddiy, balki ma'naviy va

ma'naviy manfaatlar yo'lida oqilona va mas'uliyatli boshqarish vositalarini topish uchun chuqur va har tomonlama o'rganilishi kerak[17].

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Bugun butun dunyo va butun ta'lim yangi bosqichga kirdi, raqamli transformatsiya, hech bo'lmaganda, mamlakatimizda jadallashib, qanchalik samarali bo'lsa, shunchalik murakkablashdi. Pandemiya davrida fors-major holatlari tufayli bir necha oy ichida ta'limda kutilgan, ammo o'nlab yillar davomida sodir bo'lmagan ko'plab o'zgarishlar yuz berdi.

Axborotni aloqa vositasida uzatish jamiyat hayotining turli sohalari rivojlanishining asosiy omili sifatida konseptualashtirilganda, axborot jarayonlarini amalga oshiruvchi shaxslarga e'tibor qaratish tabiiy. Bu odamlar aqliy va jismoniy qobiliyatlari, iste'dodlari, to'plangan bilimlari, ijtimoiy aloqalari bilan birgalikda inson kapitalini tashkil qiladi.

Inson kapitali - bu bizning kundalik hayotimizda mavjud bo'lgan va sodir bo'ladigan barcha rivojlanish shakllarining yig'indisi yoki yig'indisidir. Rivojlanishning bu shakli milliy daromadning ko'tarilishi yoki pasayishidan ko'ra muhimroqdir. G'oya – insonlar o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishlari va o'z ehtiyojlari va qiziqishlari bilan bog'liq holda samarali (savobli) ijodiy hayot kechirishi uchun sharoit yaratishdir. Inson xalqlarning asl boyligi ekanligi inkor etilmaydigan haqiqatdir. Tanlov kengligiga ko'ra, inson o'zi qadrlaydigan hayot kechira oladi, chunki inson taraqqiyoti, eng avvalo, insonga o'zi uchun qadrli bo'lgan hayot kechirishga imkon beradigan hamma narsani anglatadi. Va shuning uchun taraqqiyot nafaqat vosita, balki juda muhim bo'lgan iqtisodiy o'sishdan ham ko'proq narsa - bu odamlarning tanlovini kengaytirishdir.

Inson kapitali sifatini oshirish insonning o'zini-o'zi takomillashtirish va o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi tufayli yuzaga keladi, bu ayniqsa axborot jamiyati tomonidan yordam beradi, inson salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun katta imkoniyatlar ochadi. Hayotning barcha sohalarida yangi texnologiyalardan foydalanish odatiy ishlarga kamroq vaqt sarflash, o'z-o'zini rivojlantirish uchun vaqtni bo'shatish, malakangizni oshirish, yangi ko'nikma va tajriba orttirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Медведева Е.А. Информационная культура как предмет преподавания в системе высшего образования // Информатизация и проблемы гуманитарного образования: междунар.научн.конф.: тезисы докл. Краснодар, 1995. С.67-68.
2. Атаян А. Информационная культура личности в условиях информатизации общества [Электронный ресурс] // Бюллетень ВИУ. 2001. Вып. №1(7).

3. Гречихин А.А. Информационная культура: опыт определения и типологического моделирования // Проблемы информационной культуры: сб.статей. Москва: 1994. С.12-39.
4. Алешин Л.И. Гуманитарная информатика: аспекты проблемы // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество: труды VI Всероссийской объединенной конференции. Санкт-Петербург, 3 - 6 ноября 2003 г. СПб.: СПбГУ, 2003. С. 1-3
5. Фридланд А.Я. Основные понятия информатики: информация - информационный процесс - информационная культура // Информатика и образование. 2003. № 7. С.120-124
6. Абдуллаев И.З. Информационное общество и глобализация: Критика неолиберальной концепции. Ташкент: «Фан ва технология», 2006. 191 с.
7. Горбунова Ю. И., Горбунова О. Н., Гладышева А. В. Различные подходы к определению сущности рыночной инфраструктуры в экономике информационного типа // Актуальная биотехнология. Издво: Биоактуаль, Воронеж, 2013. № 4(7). С. 47-52.
8. Радюкова Я. Ю., Якименко С. Е. Человеческий потенциал как фактор повышения эффективности управления предприятием // Ученые записки ТРО ВЭОР. Т. 8. Вып. 1. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2005.
9. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. М.:
10. Академия, 2000. 956 с.
11. Ёкубова М. Ижтимоий тараққиёт ва маданиятнинг ахборотлашуви. – Тошкент: Nishon-nosir, 2010. – Б.9.
12. Лачинян С. Методисторические перспективы человечества [Электронный ресурс]: URL<http://www.sciteclibrary.ru/rus/catalog/pages/7117.htm>
13. Джой-Меттьюз Д., Меггинсон Д., Сюрте М. Развитие человеческих ресурсов. М.: Эксмо, 2006.
14. Котлер Ф., Картаджайа Х Маркетинг 4.0. Разворот от традиционного к цифровому: технологии продвижения в интернете М. Эксмо 2019. - 224с.
15. Perrow C. Normal Accidents: Living with High-Risk Technologies. N.Y., 1986.
16. Гобозов И.А. Глобализация, стандартизация и шоу // Философия и общество. 2002. № 3. С. 116–132.
17. Содиржонов М. Социологический анализ динамики и трансформации человеческого капитала //in Library. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 177-184.
18. Содиржонов М. Ijtimoiy transofrmatsiya jarayonlarida inson kapitalini rivojlantirish //in Library. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 197-201.
19. Содиржонов М. Инсон капитали ривожига шахсининг онги, билими, ахлоқ-одоби, дунёкарашига боғлиқ." //Янги Ўзбекистон” газетаси. – 2022. – Т. 10.
20. Содиржонов М. М. БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ЭТНИК МУҲИТГА ТАЪСИРИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР //Ижтимоий фанлар. – 2020. – Т. 6. – №. 3.